

Projekt

z dnia 1 kwietnia 2021 r.

Zatwierdzony przez .....

**UCHWAŁA NR XXXIX/ /2021
RADY MIEJSKIEJ W KLECZEWIE**

z dnia 13 kwietnia 2021 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kleczew na lata 2021 - 2024"

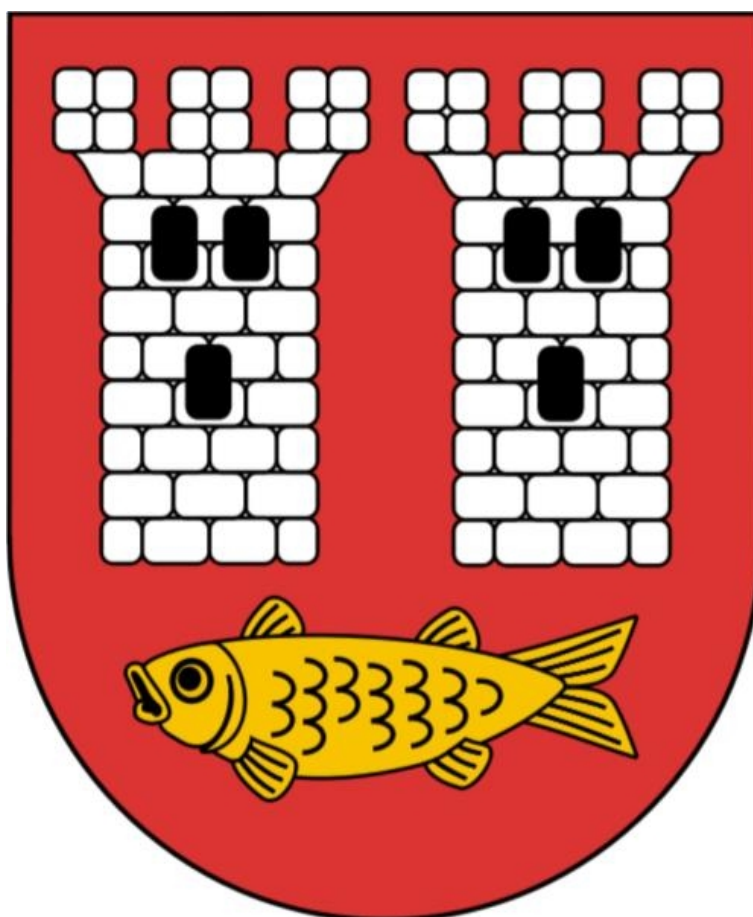
Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późniejszymi zmianami) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 z późniejszymi zmianami) po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kleczew na lata 2021 - 2024" stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy i Miasta Kleczew.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY KLECZEW
NA LATA 2021 – 2024**

KLECZEW 2020

SPIS TREŚCI

str.

Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	10
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami - zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	12
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	19
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	19
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	19
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020..	20
5.1.4. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030.....	20
5.1.5. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	21
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	22
5.2.1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego...22	
5.2.2. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego.....	26
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	28
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	29
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	29
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	30
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	33
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	34
6.5. Zabytki archeologiczne.....	35
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	36
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	36
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	37
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	42

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	44
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i>	44
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	48
7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	61
7.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	63
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	64
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków.....	67
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	69
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	69
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	70
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	71
10.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	72
10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.....	72
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	75
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	76
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	77

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy miasta są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem

w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Kleczew związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Kleczew na lata 2021-2024 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Kleczew na lata 2017-2020* przyjętego Uchwałą Nr XXXIX/363/2017 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 21 listopada 2017 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Kleczew położona jest w Wielkopolsce, w odległości 103 km na wschód od jej stolicy, Poznania. Jest jedną z czternastu gmin tworzących powiat koniński, zajmując ok. 7% jego powierzchni, w północno-zachodniej części. Posiada status gminy miejsko - wiejskiej, której strukturę osadniczą tworzą: miasto Kleczew z wyodrębnioną jednostką pomocniczą Osiedle Kleczew oraz 18 wsi sołeckich: Adamowo, Budziszów Górny, Budziszów Kościelny, Jabłonka, Janowo, Kalinowiec, Kamionka, Marszewo, Miłaczew, Nieborzyn, Przytuki, Sławoszewek, Sławoszewo, Tręby Stare, Wielkopole, Wola Spławiecka, Zberzyn, Złotków, obejmujących 38 miejscowości. Siedziba władz samorządowych znajduje się w Kleczewie, położonym w południowo-wschodniej części gminy, w odległości 22 km od Konina. Gmina spełnia funkcje rolniczo-przemysłowe

i turystyczno-rekreacyjne. W latach 1975–1998 należała administracyjnie do ówczesnego województwa konińskiego.

Powierzchnia gminy zajmuje 105 km², w tym miasta 14,76 km². Użytki rolne zajmują ok. 70% terytorium gminy, użytki leśne tylko 1,4 %, zaś pozostałą część powierzchni zajmują wody, tereny zurbanizowane oraz po- i eksploatacyjne górnictwa odkrywkowego, zajmujące południową i środkową część gminy. Północno-zachodnie tereny gminy zajmują obszary objęte ochroną przyrodniczą, jako miejsca koncentracji wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych o różnych ekosystemach: *Powidzko – Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu i Powidzki Park Krajobrazowy*.

Według danych GUS za 2018 r. tereny gminy zamieszkuje 9 986 osób, co stanowi 7,7 % ludności powiatu, w tym w Kleczewie 4 073 mieszkańców (dane z 15.01.2020 r.), a gęstość zaludnienia wynosi 91 os./km². Gmina graniczy z sześcioma jednostkami administracyjnymi należącymi do dwóch powiatów:

- od południa z gminą Kazimierz Biskupi, powiat koniński,
- od wschodu z gminą Ślesin, powiat koniński,
- od północnego wschodu z gminą Wilczyn, powiat koniński,
- od zachodu z gminą Ostrowite, powiat słupecki,
- od północy z gminami Orchowo i Powidz, powiat słupecki.

Jednostki osadnicze gminy, również tereny eksploatacji przemysłowej, łączy sieć dróg gminnych i powiatowych oraz wojewódzkich: nr 264 relacji Konin – Kleczew oraz nr 263 relacji Słupca – Ślesin – Dąbie.

Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Polski wg Jerzego Kondrackiego, gmina leży w makroregionie Pojezierza Wielkopolskie, w obrębie mezoregionu Pojezierza Gnieźnieńskie. Ukształtowanie powierzchni gminy jest wynikiem działalności lądolodu bałtyckiego, z charakterystyczną, urozmaiconą młodoglacjalną rzeźbą terenu, z polodowcową rynną jezior w północnej części gminy – Jezioro Budziławskie, w którym występują najlepiej zachowane w Polsce podwodne „łaki” ramienicowe. Większą część powierzchni gminy stanowi równina o niewielkich deniwelacjach. Intensywna eksploatacja węgla doprowadziła tutaj do znacznych przekształceń rzeźby terenu, zmian w środowisku przyrodniczym czy w sieci hydrograficznej. W wyniku utworzenia sztucznych form terenowych, na obszarze zrehabilitowanej odkrywki węgla brunatnego, najwyższy punkt na terenie gminy obecnie wynosi 129 m n. p. m. Gmina leży w dorzeczu rzeki Warty, w zlewniach Strugi Biskupiej i Strugi Kleczewskiej. Oprócz wymienionego wyżej Jeziora Budziławskiego, na terenie

gminy znajdują się również niewielkie Jezioro Anastazewskie, Jezioro Koziegłowy oraz leżące w granicach miasta Jezioro Stępa.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Wzrost osadnictwa w rejonie Kleczewa nastąpił na początku naszej ery. W okresie średniowiecza tereny te leżały na obszarze dawnej kasztelanii łądzkiej. Miasto zaś zostało założone na prawie magdeburskim w 1366 r., przy skrzyżowaniu ówczesnych szlaków handlowych, w oparciu o przywilej Kazimierza Wielkiego dla ówczesnego właściciela Janka z Kleczewa. Miasto pełniło rolę lokalnego ośrodka administracyjno-gospodarczego, którego okres świetności przypadł na XV i XVI wiek. W 1458 r. miasto wysłało 10 pieszych na wojnę trzynastoletnią. W XV w. aż 11 mieszczan studiowało na Akademii Krakowskiej, a pod koniec XVI w. miasto było silnym ośrodkiem rzemieślniczym w regionie. Upadek miasta zaczął się w XVII w. Wielki pożar w 1648 r. zniszczył zabudowę i archiwum miejskie. Zniszczeń dokonali też Szwedzi w czasie „potopu szwedzkiego”. Kolejne pożary niszczyły miasto w 1748 r., 1796 r. i w kolejnym wieku - w 1808 i 1862 r. Pewne ożywienie gospodarcze rozpoczęło się pod koniec XVIII wieku. Wtedy to, z inicjatywy poznańskiego bankiera Jana Kluga, zaczyna w Kleczewie funkcjonować jedna z pierwszych w Wielkopolsce manufaktura sukienicza i jedwabna. Po II rozbiorze, w 1793 r. tereny gminy znalazły się pod panowaniem pruskim. W latach 1807 – 1815 włączono je do utworzonego przez Napoleona Księstwa Warszawskiego, później znalazły się w Królestwie Polskim, pod zaborem rosyjskim. W XIX wieku mieszkańcy gminy czynnie wsparli zryw niepodległościowy – Powstanie Styczniowe 1863 r., zasilając szeregi powstańców i ginąc w bitwach i potyczkach z wojskami rosyjskimi. Mogiła poległych powstańców znajduje się 2 km na południowy wschód od wsi Sławoszewek oraz w Kleczewie. W wyniku represji popowstańczych zaborca rosyjski w 1870 roku pozbawił Kleczew praw miejskich. Po odzyskaniu niepodległości, w 1919 r. Kleczew ponownie otrzymał status miasta. W dwudziestoleciu międzywojennym w Kleczewie prężnie rozwijał się handel i rzemiosło. Działała tu także fabryka cukierków, która zaopatrywała rynek lokalny. Po wybuchu II wojny światowej tereny gminy znalazły się w tzw. Kraju Warty. Szerzyły się aresztowania, egzekucje, terror, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia. Podczas hitlerowskiej okupacji życie straciło wielu mieszkańców gminy, w tym liczna społeczność żydowska. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie w styczniu 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian

społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX wieku, zaś szczególnie dynamiczny rozwój gminy następuje od lat 70. XX wieku i związany był z odkrywką węgla brunatnego. Obecnie podejmowane działania samorządu podnoszą atrakcyjność gminy dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Warto dodać, iż tereny gminy związane są biografią znanych postaci historycznych, np. Kleczew wiąże się z arcybiskupem metropolitą gnieźnieńskim, podkanclerzem koronnym Wincentym Kotem, nauczycielem synów króla Władysława Jagiełły, bywającym w połowie XV w. w Kleczewie u krewnych, którzy „trzymali jeden z działów miasta Kleczew”. Budzisław Kościelny, to miejsce pobytu krytyk literackiej Marii Krzymuskiej i urodzenia jej córki, dziewiętnastowiecznej pisarki okresu Młodej Polski Marii Krzymuskiej-Iwanowskiej.

O przeszłości i wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą też miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy gminy, np.:

- ✓ w Sławoszewie, przy szosie Ślesin-Kleczew, znajduje się zbiorowa mogiła poległych w czasie powstania styczniowego 1863 r. powstańców; miejsce upamiętnia pomnik, na którym tablica z inskrypcją: „Bohaterom Powstańcom zniszczony pomnik przez hitlerowców odbudowali wdzięczni Rodacy 20.7.1963./Powstańcom 1863 r. wdzięczni Rodacy 1928”;
- ✓ Na cmentarzu w Kleczewie znajduje się wydzielona kwatery powstańcza, z pomnikiem z kamieni polnych, zwieńczonym metalowym krzyżem, u którego nasady tablica z napisem: „Poległym Bohaterom 1863”, a na płycie pomnika tablica inskrypcyjna: „Gloria Victis Poległym Bohaterom 1863/ Samorząd Gminy i Miasta Kleczew/ Kleczew, styczeń 2013”;
- ✓ W budynku Zespołu szkół Ogólnokształcących i Technicznych w Kleczewie znajduje się tablica pamiątkowa poświęcona ostatniemu przed wojną kierownikowi Szkoły Powszechnej w Kleczewie, zamordowanemu w Katyniu, oficerowi Wojska Polskiego Piotrowi Janowi Smarzyńskiemu;
- ✓ Na terenie dawnego cmentarza żydowskiego w Kleczewie obecnie znajduje się stadion miejski „Sokół” Kleczew. Ustawiono tutaj okazały głaz z odkrywki węgla, na którym pamiątkowa tablica: "Pamięci Żydów kleczewskich. W tym miejscu żydowscy mieszkańcy Kleczewa założyli

cmentarz. Zniszczony w czasach zagłady w latach 1939 - 1940. Niech ich dusze mają udział w życiu wiecznym”;

- ✓ Przed kleczewską biblioteką, na placu Marszałka Piłsudskiego wzniesiono pomnik z popiersiem Marszałka i tablicą: "Marszałek Polski Józef Piłsudski. 1867 - 1935. W 100-lecie odzyskania niepodległości mieszkańcy gminy Kleczew. 1918 - 2018";
- ✓ Na ścianie obecnego budynku kina, który powstał z przebudowy zniszczonej w czasie II wojny światowej synagogi, widnieje tablica upamiętniająca istnienie synagogi;
- ✓ Pomnik w hołdzie dla druhów strażaków, za ofiarną służbę przez ponad 100 lat istnienia OSP w Kleczewie, ustawiono przed remizą strażacką;
- ✓ W pokopalnianym krajobrazie Kleczewa, przy wjeździe na rondo uwagę przykuwa unikalny „pomnik” eksponat – olbrzymia koparka czerpakowa SchRs - 315N, przekazana miastu jako świadectwo działalności górników w tym rejonie, która już stała się symbolem Kleczewa. Jest to ostatnia z czterech takich maszyn – trzy zostały zezłomowane - pracujących w kopalni Konin, która przez 45 lat wydobywała węgiel na odkrywce Kazimierz i zakończyła pracę w 2010 roku;
- ✓ Wspomnieć należy również o heraldyce samorządowej, gdyż jednym z symboli miejskich i cennym elementem dziedzictwa kulturowego Kleczewa jest jego herb. Podkreśla on historyczne walory miasta: w polu czerwonym tarczy późnogotyckiej, dwie srebrne, boniowane i oflankowane wieże z trzema czarnymi otworami okiennymi, pod którymi jest złota ryba.

Działalność kulturalną prowadzą w gminie jej jednostki organizacyjne: Miejsko-Gminne Centrum Kultury i Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna. Do cyklicznych imprez organizowanych przez te placówki i funkcjonujące przy nich stowarzyszenia czy orkiestrę dętą należą m.in.: Dni Kleczewa i Noc Świętojańska, Powiatowy Przegląd Amatorskich Orkiestr Dętych, Dożynki Gminne, Budziszawski Jarmark Twórczości Ludowej, Darcie Pierza, Dzień Ziemniaka w Sławoszewku.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne - tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne

- są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Kleczew na lata 2021-2024* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020, poz. 713 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad

zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),

b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),

c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),

d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),

e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),

f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),

g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)

h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania

z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję

kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych

umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;

- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609 ze zm.).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r., poz. 713 ze zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty

zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020, poz. 55 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r., poz. 293 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 1990)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy

określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. Nr z 2020 r., poz. 1333)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) **wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym

czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów

o niższym reżimie ochronnym,

- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.5. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za

modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru

funkcjonalnego Poznania uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchome, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego, szlaki kulturowe.

Podkreślono konieczność podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

a) wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim, ukierunkowanych na zachowanie ich historycznych wartości i krajobrazu w ich otoczeniu,

b) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,

- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,

- modernizację obiektów zabytkowych, w tym adaptowanie i przystosowywanie ich do nowych funkcji m.in. na cele instytucji kultury i obsługi ruchu turystycznego,

- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej, którym nie można zapewnić ochrony w miejscach ich lokalizacji,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy, w tym w szczególności historycznych centrów miast,

obszarów przemysłowych, powojkowych, historycznego rozplanowania miejscowości,

- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi w postaci programów rewitalizacji lub planów odnowy miejscowości,

- działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca, w tym również obszarów o zachowanych wartościach kulturowo-przyrodniczych, m.in. parków rezydencjonalnych, parków miejskich, ogrodów, cmentarzy,

c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:

- tworzenie parków kulturowych,

- wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,

d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;

3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:

a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem (przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty),

- tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,

- określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo, a w szczególności na przedpolach ekspozycji oraz na przebiegu osi widokowych, w tym zasad podziału terenu, linii zabudowy, intensywności zabudowy, gabarytów nowych obiektów w sposób zapewniający właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz podkreślających lub eksponujących ich walory architektoniczne, estetyczne i krajobrazowe,

- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,

- zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo, w tym m.in. układu komunikacyjnego, systemu przestrzeni publicznych, kompozycji zieleni, linii zabudowy,

- określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni z uwzględnieniem pierwotnie nasadzonych

gatunków,

b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:

- wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem (przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na charakterystyczne dla przestrzeni miast elementy krystalizujące kompozycje urbanistyczne, m.in. dominanty architektoniczne lub przestrzenne, wnętrza urbanistyczne, ciągi alei, zieleń komponowana),
- wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych, rozplanowania dominant (zapewnienie ekspozycji wież np. kościołów, ratuszy), ukształtowania dachów, układów zieleni, osi kompozycyjnych, gabarytów i gęstości zabudowy,
- zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,
- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam, ekranów akustycznych, w tym również miejsc zakazu ich lokalizowania,
- określanie terenów zachowania istniejącej lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,

c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:

- wyznaczenie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

- a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej,
- b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:
  - organizację izb pamięci, muzeów,
  - wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,

- tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła oraz posługiwaniem się językiem regionalnym.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,

b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,

c) poprawę estetyki miast i wsi, w tym szczególnie obiektów o funkcjach turystycznych,

d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi oraz kuchni regionalnej,

e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.

2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.2. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego

"Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku", przyjęta została Uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XVIII/481/16 z dnia 25 kwietnia 2016 r. Wśród celów strategicznych wymieniono „Rozwój produktów turystyki kulturowej”, w ramach którego wyznaczono m.in. następujące cele operacyjne:

1. Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego, który realizowany powinien być przez następujące kierunki działań:

- kontynuacja i wzmacnianie działań na rzecz uporządkowania i restytucji Szlaku Piastowskiego, jako wiodącego szlaku turystyki kulturowej w Wielkopolsce,

- uporządkowanie pozostałych istniejących szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza powiązanych ze Szlakiem Piastowskim,

- wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych,

- odpowiednie oznakowanie turystyczne szlaków kulturowych i obiektów na szlakach,

- rozwój ogólnodostępnej infrastruktury wokół obiektów położonych na szlakach (m.in. tablice informacyjne, elementy małej architektury),

- lobbying na rzecz zwiększania dostępności obiektów znajdujących się na szlakach (np. stałe godziny otwarcia obiektów, poprawa realnej dostępności dla zwiedzających – dotyczy zwłaszcza obiektów znajdujących się w mniejszych miejscowościach,
- podnoszenie poziomu wiedzy i informacji o historii oraz wartości kulturowej obiektów znajdujących się na szlakach, np. poprzez: uaktualnianie informacji uwzględniających obecny stan badań naukowych, aktualizację stron internetowych zarządzanych przez Wielkopolską Organizację Turystyczną, dążenie do zamieszczania aktualnych informacji na ogólnopolskich i zagranicznych stronach internetowych dotyczących turystyki kulturowej w Wielkopolsce, sukcesywne wydawanie materiałów promocyjnych, również w językach obcych,
- zwiększanie liczby wydarzeń kulturalnych na szlakach oraz koordynacja chronologiczna ich realizacji tak, by - w miarę możliwości - nie nakładały się na siebie,
- zwiększanie atrakcyjności szlaków dla turystyki rodzinnej, zaangażowanie w tworzenie oferty skierowanej do dzieci i młodzieży.

2. Zachowanie dziedzictwa (zarówno kulturowego jak i przyrodniczego) dla przyszłych pokoleń, gdzie eksploatację turystyczną należy połączyć z działaniami zmierzającymi do ich ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń. Cel realizowany powinien być przez następujące kierunki działań :

- objęcie ewidencją obiektów o znaczącym potencjale turystycznym,
- wyznaczanie działań priorytetowych w obszarze ochrony zabytków,
- inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu,
- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną obiektów o ważnym znaczeniu i potencjale turystycznym,
- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną terenów sąsiadujących z obiektami kulturowymi o ważnym znaczeniu turystycznym.

3. Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej - cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- wspieranie oferty aktywnych form spotkań z kulturą (np. inscenizacje historyczne, archeologia doświadczalna, zwiedzanie fabularyzowane, gry miejskie, questy, widowiska, festiwale),
- zgłaszanie produktów turystycznych Wielkopolski do konkursów na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,

- poprawa dostępności obiektów turystyki kulturowej dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
  - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych,
  - opieka nad zabytkami archeologicznymi.
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
  - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
  - promocja dziedzictwa lokalnego,
  - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych,
  - upowszechnianie wiedzy o regionie.
5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,
  - propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,

- włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,

- udostępnianie obiektów zabytkowych,

- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BUDZISŁAW GÓRNY

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1920-1922 r.

Rejestr zabytków Nr A-446/187 z 6.09.1990 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-446/187 z 6.09.1990 r.

BUDZISŁAW KOŚCIELNY

WIATRAK KOŻLAK, drew., 1858 r.

Rejestr zabytków Nr A-368/110 z 10.12.1984 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XIX w. – 4 kwatery

Rejestr zabytków Nr A-517/258 z 14.06.1995 r.

DANKÓW

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-283/25 z 30.04.1984 r.

JABŁONKA

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-282/24 z 30.04.1984 r.

KLECZEW

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, XIV-XIX w.

Rejestr zabytków Nr 478/Wlkp/A z 16.03.2007 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA, mur., prezb. 2 poł. XIV w., korpus pocz. XVI w., dobud. kruchty 1866-1872 r.

Rejestr zabytków Nr A-65/47 z 1.02.1965 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XIX w. – 7 kwater

Rejestr zabytków Nr A-516/257 z 13.06.1995 r.

DOM, pl. Kościuszki 17, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-169/1038 z 21.03.1970 r.

DOM, pl. Kościuszki 18, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-170/1039 z 21.03.1970 r.

DOM, pl. Kościuszki 21, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-171/1040 z 21.03.1970 r.

DOM, ul. Toruńska 2, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-172/1041 z 21.03.1970 r.

DOM, pl. Wolności 5, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-168/1037 z 21.03.1970 r.

MIŁACZEW

ZESPÓŁ DWORSKI

Rejestr zabytków Nr A-284/26 z 30.04.1984 r. (postępowanie o stwierdzenie nieważności decyzji o omyłkowym wpisie do rejestru zabytków)

NIEBORZYN

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dworek (oficyna), mur., 1910-1912 r.,

Rejestr zabytków Nr A-285/27 z 30.04.1984 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-285/27 z 30.04.1984 r.

SŁAWOSZEWEK

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1882-1884 r.

Rejestr zabytków Nr A-286/28 z 30.04.1984 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-286/28 z 30.04.1984 r.

ZŁOTKÓW

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. IMIENIA NMP, mur., 1880 r.

Rejestr zabytków Nr A-503/244 z 4.05.1994 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

ALINOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, ok. poł. XIX w.

BUDZISŁAW GÓRNY

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 40, mur., 1920-1922 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w.

BUDZISŁAW KOŚCIELNY

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XIX w.

WIATRAK KOŹLAK, drew., 1858 r.

DANKÓW

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

JABŁONKA

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

KAMIONKA

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

KLECZEW

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, XIV-XIX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA:

- a. kościół, mur., prezbiterium 2 poł. XIV w., korpus pocz. XVI w., dobud. kruchty 1866-1872 r.,
- b. dzwonnica, mur., ok. 1947 r.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur. pocz. XX w.,
- d. plebania, ul. Kościelna nr 8, mur., 2 poł. XIX w., przebud. 1907 r.,
- e. organistówka, ul. Kościelna nr 13, mur., 1933-1934 r.

SYNAGOGA, ob. kino, mur., 1855 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XIX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI (częściowo zabudowany), XVIII w.

SĄD GRODZKI, ob. biblioteka, pl. Piłsudskiego 14, mur., 1928-1929 r.

SZKOŁA, pl. Piłsudskiego nr 13, mur., ok. 1930 r.

pl. Kościuszki

DOM NR 1, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 5, ob. siedziba UGiM, mur., 1943-1944 r.

DOM NR 14, mur., XIX/XX w.

DOM NR 15, mur., XIX/XX w.

DOM NR 16, mur., XIX/XX w.

DOM NR 17, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 18, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 21, mur., 1poł. XIX w.

ul. Leśna

DOM NR 38, mur., 1928 r.

BROWAR NR 57, mur., 1913 r.

ul. Okrzei

DOM NR 2, mur., k. XIX w.

DOM NR 3, mur., ok. 1903 r.

DOM NR 4, mur., pocz. XX w.

DOM NR 6, mur., k. XIX w.

DOM NR 7, mur., ok. 1914 r.

DOM NR 10, mur., XIX/XX w.

DOM NR 14, mur., 1929 r.

pl. Piłsudskiego

DOM NR 4, mur., 1865 r.

ul. Poznańska

DOM NR 3, mur., 1937 r.

DOM NR 10, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 30, mur., 1914-1916 r.

DOM NR 34, mur., 1928 r.

ul. Toruńska

DOM NR 2, mur., 1 poł. XIX w.

KUŹNIA NR 39, mur., 1932 r.

pl. Wolności

DOM NR 4, mur., k. XIX w.

DOM NR 5, mur., 1 poł. XIX w.

MARSZEWO

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

MIKOŁAJEWO

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

NIEBORZYN

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dworek (oficyna) nr 41, mur., 1910-1912 r,

b. park, 2 poł. XIX w.

SŁAWOSZEWEK

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 51, mur., 1882-1884 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.

SŁAWOSZEWO

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

STOGI

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

WOLA SPŁAWIECKA

KAPLICZKA, mur., l. 40 XX w.

DWÓR nr 16, mur., 1933-1938 r.

ZŁOTKÓW

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. IMIENIA NMP:

a. kościół, mur., 1880 r.,

b. dzwonnica, mur., k. XIX w.,

c. plebania nr 51, mur., k. XIX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kleczew zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych. Obiekty po konserwacji zachowane w dobrym stanie.

W kościele par. p.w. Wniebowzięcia NMP w Budziszławiu Kościelnym do rejestru zabytków pod nr 197/Wlkp/B wpisane zostało wyposażenie i wystrój (9 pozycji) decyzją z dnia 17.08.2011 r. Są to rzeźby i obrazy pochodzące z wyposażenia poprzedniej, drewnianej świątyni rozebranej przez Niemców w 1942 r. Decyzją z dnia 17.10.2019 r. pod nr rejestru wpisany został obraz „Pieta” z 1 ćw. XX w. utrzymany w stylistyce Młodej Polski.

Wystrój i wyposażenie kościoła par. p.w. św. Andrzeja w Kleczewie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 184/Wlkp/B decyzją z dnia 15.10.2010 r. (15 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. późnobarokowe ołtarz z 1787 r., główny, boczne p.w. Matki Boskiej i Świętej Rodziny, klasycystyczne, ambona i chrzcielnica wykonane przez warsztat słynnego poznańskiego rzeźbiarza Augustyna Schoepsa. Na uwagę zasługuje również późnobarokowy sarkofag na trumnę z relikwiami św. Feliksa fundowany przez Władysława Gurowskiego oraz późnobarokowe epitafium tegoż fundatora. Decyzją z dnia 10.05.2016 r. pod numerem rejestru 445/Wlkp/B wpisano zespół 8 witraży znajdujących się w prezbiterium i nawie autorstwa Edwarda Kwiatkowskiego.

Zespół zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój kościoła

par. p.w. Imienia NMP w Złotkowie wpisany został do rejestru zabytków pod nr 200/Wlkp/B decyzją z dnia 2.09.2011 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny z 1 poł. XVIII w. z obrazami i rzeźbami, manierystyczny ołtarz boczny p.w. św. Barbary z ok. poł. XVII w., barokowa chrzcielnica z 3 ćw. XVIII w., renesansowa ambona z 1 ćw. XVII w., rzeźby, obrazy, Stacje Drogi Krzyżowej z 4 ćw. XIX w. Decyzją z dnia 5.04.2018 r. pod nr rejestru 503/Wlkp/B wpisane zostały XIX-wieczne drzwi z prezbiterium do zakrystii.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3 pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem 478/Wlkp/A decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 16 marca 2007 r. wpisany został historyczny układ urbanistyczny miasta Kleczewa. Teren ukształtowany w średniowieczu z elementami rozwiniętymi w XVIII w. oraz w XIX i pocz. XX w. obejmuje:

- nawarstwienia kulturowo-osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny,
- znajdujący się w centrum Rynek (pl. Kościuszki),
- układ ulic w centrum miasta, stanowiących granicę średniowiecznej lokacji: Warszawska, Stodolna, Kościelna,
- ulice odchodzące od centrum: Nowa, Konińska, Stanisława Okrzei, pl. Wolności, Targowa, Wjazdowa,
- ulice skrajne okalające zespół: 600-lecia, Poznańska,
- cmentarz katolicki i kościół p.w. św. Andrzeja,
- zabudowę mieszkalną przy wyżej wymienionych ulicach, o przeważającym typie domów parterowych z dachami dwuspadowymi.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej

i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w końcu XVIII wieku i w wieku XIX, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich

korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kleczew znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to grodzisko ludności kultury łużyckiej (VI -V w. p.n.e.) zlokalizowane w miejscowości Janowo, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 27/Wlkp/C decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 14.09.2010 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Kleczew znajdują się następujące obiekty o własnej formie krajobrazowej.

Pierwszy z nich to wymienione powyżej grodzisko w miejscowości Janowo (w literaturze znane jako Janowo-Koziegłowy). Grodzisko to położone jest na półwyspie w północnej partii Jeziora Koziegłowskiego na południowy-zachód od zabudowań wsi. Stanowisko ma kształt pierścieniowaty, o kształcie zbliżonym do owalu (130x100 m) i jest otoczone wałem. Wał ten, o nasypie ziemnym oraz piaszczysto-gliniastym, posiadał konstrukcję przekładkową, umocnioną od zewnątrz ukośnie wbitymi palami (wały dochodzą obecnie do wysokości 5 m). Zewnętrznym, zachodnim skrajem wyspy biegła droga drewniana, zasłonięta od strony jeziora kilkoma rzędami ostrokołu. Prowadziła ona do zlokalizowanej w zachodniej części wału bramy. Szerokość bramy wynosiła około 3,6 m. Na majdanie nie stwierdzono śladów stałej zabudowy. Wskazuje to na fakt, że gród miał charakter schroniskowy. Gród został zdobyty i spalony podczas walki. Kilkanaście niedopalonych szkieletów kobiet i dzieci świadczy, że walka miała charakter bezpardonowy. Pod zwałiskiem bramy odkryto szkielet mężczyzny i konia – być może najeźdźcy. Brak elementów uzbrojenia nie pozwala na określenie przynależności etnicznej i kulturowej napastników. Teren grodziska został wykorzystany po raz drugi na niewielką osadę we wczesnym średniowieczu.

Do innych stanowisk o własnej formie krajobrazowej należą grobowce megalityczne („kujawskie”), których pozostałości zarejestrowano w Zberzynie i Zberzynku (obecnie Wola Spławiecka). Obecnie nasypy tych obiektów są w znacznej części zniwelowane.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Kleczew został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Kleczew zewidencjonowano 547 stanowisk archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Cmentarzyska		Osady	Inne	Ogółem
		płaskie	megalityczne			
Ilość stanowisk ogółem	1	4	3	537	2	547
Wpisanych do rejestru	1	0	0	0	0	1

TAB. 1. Zestawienie dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Kleczew przedstawiono za „Raportem o stanie zabytków w Gminie Kleczew” z 2004 r. oprac. przez WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie; danymi z archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie oraz gminną ewidencją zabytków archeologicznych oprac. w 2008 r.

Teren gminy Kleczew położony jest na granicy dwóch regionów: wielkopolskiego i kujawskiego. Obszar gminy wschodzi w skład Pojezierza Gnieźnieńskiego. W granicach gminy leży: jezioro Budziszawskie, Jezioro Anastazewskie, Jezioro Koziegłowy, Jezioro Stępa. Wśród cieków wodnych znajdują się, należące do zlewni rzeki Warty: Struga Kleczewska, Kanał Budziszawski, Struga Ostrowicka. Gminę przecinają dwa pasma rynien polodowcowych (pierwsze – pasmo rozlewisk ciągnących się od Kopydłowa w gminie Wilczyn aż do Kleczewa, z której wypływa Struga Kleczewska; drugie – rynna kamionkowsko-kozięgłowska, zakończona jeziorem o tej samej nazwie, z której wypływa Struga Biskupia) obecnie w postaci szeregu oczek wodnych

częściowo zarośniętych i zdegradowanych, które niegdyś stanowiły jednak istotny element naturalnego krajobrazu.

Gmina znajduje się na wysokości ponad 100 m n.p.m. Najwyższy naturalny punkt wysokościowy (115 m n.p.m.) znajduje się w Sierniczach Małych, tuż za granicą gminy. Niewielką część powierzchni gminy zajmują lasy (1,371 %). Związane jest to z działalnością kopalni węgla brunatnego. Niewielkie kompleksy leśne występują na skrajach gminy: w okolicach Kleczewa – stanowiące skraj dawnej Puszczy Kazimierskiej i na terenie sołectwa Adamowo nad jeziorem Budzislawskim.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Grupy ludzkie, które wówczas dotarły na teren dzisiejszej gminy Kleczew to gromady łowców podążających za przemieszczającymi się sezonowo na osi północ-południe reniferami. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci skupisk wyrobów krzemienych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie), między innymi w okolicach Nieborzyna i Kleczewa. Nieliczne ślady osadnicze pochodzą również z środkowej epoki kamienia – mezolitu.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy Kleczew widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskie przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie. Ślady osadnictwa ludności kultury ceramiki wstęgowej odkryto również na terenie dzisiejszej gminy Kleczew.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu wiążą się jednak dopiero z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Charakterystyczną cechą ludności tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi

kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Warto w tym miejscu wspomnieć o znacznym nagromadzeniu takich grobowców na terenie gminy Kleczew i gmin sąsiednich (Wilczyn, Skulsk, Ślesin). Na skupisko bezkomorowych grobowców typu kujawskiego kultury pucharów lejkowatych w okolicach miejscowości Kleczew pierwszy zwrócił uwagę E. Raczyński w pierwszej połowie XIX w. (ponad 150 obiektów). Gdzie dokładnie były zlokalizowane te cmentarzyska nie jest jasne. Ich pozostałości zostały usunięte w wyniku działalności rolniczej oraz kopalnianej (kopalnia węgla brunatnego). Działająca w latach 50. XX wieku ekspedycja Muzeum Archeologicznego w Poznaniu zarejestrowała cmentarzyska w Zberzynie, Zberzynku (obecnie Wola Sławiecka) i Rostoce oraz zanotowała informacje o zniszczonym cmentarzysku w Sławcach (obecnie Złotków). Badania wykopaliskowe prowadzone były dotychczas jedynie na cmentarzyskach w: Zberzynku (st. 4) w latach 1956-1957, w Zberzynie (st. 3a, grobowiec IV) w roku 1979 oraz na st. 5 w Zberzynie w roku 2006. Zgodnie z wynikami ostatnich badań archiwalnych i terenowych zarejestrowano w sąsiedztwie Kleczewa 11 cmentarzysk (łącznie prawdopodobnie około 22 grobowców). Wszystkie cmentarzyska skupiają się między rynną Gopła i Jeziora Ślesieńskiego od wschodu a rynną jezior Wilczyńskiego i Powidzkiego od zachodu. Badania powierzchniowe prowadzone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski ujawniły na tym terenie ponad 550 faktów osadniczych związanych z kulturą pucharów lejkowatych. Około 520 z nich zlokalizowana jest na północ od równoleżnika wyznaczonego przez Kleczew (dobre, czarne gleby preferowane przez rolnictwo), a jedynie ok. 40 stanowisk zarejestrowano na południe od Kleczewa. Aktualnie obserwowana dyspersja cmentarzysk megalitycznych kleczewskiego mikroregionu osadniczego kultury pucharów lejkowatych mogłaby wskazywać na to, że grobowce spełniały funkcję „kamieni granicznych” otaczających centrum mikroregionu. Prawie wszystkie ulokowane są na obrzeżach płata czarnych gleb. Być może były symbolizowały one prawo do wykorzystywania gospodarczego tego terenu oraz były znakiem chęci odcięcia się od wszystkiego, co obce, wrogie. Funkcje te grobowce mogły pełnić poprzez oddziaływanie na świadomość swoimi nadnaturalnymi właściwościami, jako miejsce kultu – domy zmarłych przodków. Oddziaływania te potęgowały dodatkowo ich znaczne rozmiary, imponująca megalityczna obstawa i eksponowane położenie.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów

lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętych rogami. Znane są przykłady osadnictwa kultury amfor kulistych z terenu gminy oraz grób skrzynkowy z okolic miejscowości Wola Spławiecka.

Z końca epoki neolitu znamy zaledwie kilka punktów osadniczych na omawianym terenie. Są to ślady bytności przedstawicieli kultur: ceramiki grzebykowo-dołkowej i ceramiki sznurowej.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego okresu w okolicach Kleczewa.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątało sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane. Cmentarzysko wykorzystywane przez miejscową ludność odkryto w okolicach Kleczewa. Z okolic Janowa-Dankowa pochodzi brązowy nagolennik ze stykającymi się końcami znaleziony w torfie.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. Na okres VI-V w. p.n.e. datowane jest grodzisko ludności kultury łużyckiej zlokalizowane na półwyspie jeziora Koziegłowskiego.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Z terenu gminy znamy kilka osad ludności tej kultury oraz cmentarzysko podkloszowe w Zberzynie (obecnie prawdopodobnie zniszczone)

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Ślady osadnictwa z czasów rzymskich są licznie reprezentowane na obszarze dzisiejszej gminy. Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich. Dotychczas nie udało się stwierdzić ciągłości osadnictwa w okolicach Kleczewa.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa

polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Natomiast z okresu nowożytnego pochodzi skarb monet znaleziony na terenie przykościelnym w Kleczewie. Skarb znaleziony między dzwonnica a murem ogrodzenia przykościelnego zawierał 54 monety. Były to: krzyżówka XIV-wieczna, denar jagielloński z wieku XV oraz monety z wieku XVII.

Można stwierdzić, że na obszarze dzisiejszej gminy Kleczew osady datowane na czasy średniowiecza i okres nowożytny stanowią liczną grupę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości. Analiza historycznych map pozwala również przypuszczać, że na terenie Kleczewa zlokalizowane były fortyfikacje ziemne (obecnie częściowo zabudowane) podobne do tych z miejscowości Brudzew (pow. turecki).

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami dziedzictwa szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe. Wiele z nich nie posiada własnej formy krajobrazowej, więc mieszkańcy gminy czasami nie są świadomi ich istnienia i wartości. Jednocześnie wiele stanowisk położonych jest poza terenem zamieszkałym, co utrudnia monitorowanie stanu ich zachowania i identyfikację bieżących zagrożeń. Często zniszczenia dokonywane na stanowiskach archeologicznych pozostają niezauważone lub problem ten jest bagatelizowany (np. w przypadku nielegalnych poszukiwań). Przyczynia się to do nieustannego uszczuplania zasobu dziedzictwa archeologicznego.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań

powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Większość odkrytych stanowisk na terenie gminy Kleczew znamionuje znaczący stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach oraz działalnością kopalni węgla brunatnego. Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg oraz eksploatacja złóż.

Na terenie gminy znajdują się bogate złoża węgla brunatnego. Zgodnie z koncesją geologiczną prowadzona jest eksploatacja złóż węgla brunatnego przez PAK Kopalnię Węgla Brunatnego Konin. Obecnie trwają prace na odkrywce Józwin.

Wśród inwestycji, które mogące stanowić zagrożenie dla stanowisk archeologicznych należy wymienić:

- budowę kanalizacji sanitarnej w rejonie miejscowości Sławoszewek;
- przebudowę hydroforni w Kleczewie,
- budowę ulic Przylesie, Spacerowej, Krańcowej i Zacisze wraz z odwodnieniem i oświetleniem w Kleczewie,
- budowę drogi między Wielkopolem a Sławoszewkiem oraz między Nieborzynem a Budziszawiem Kościelnym.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych

poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Natomiast stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków (grodzisko zlokalizowane w miejscowości Janowo, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 27/Wlkp/C decyzją z dnia 14.09.2010 r.) objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1 Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionego stanowiska.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób

szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Kleczew przyjęte zostało Uchwałą Nr XI/96/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 18 czerwca 2019 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. 4. „Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” przedstawiono historię kształtowania się miasta Kleczewa, jego układ przestrzenny, gospodarkę, czasy wojenne, początki przemysłu wydobywczego, wymieniono zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, uwzględniono ustalenia programu opieki nad zabytkami.

W części III. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, rozdz. 4. „Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” przedstawiono zasady ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A”- ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje historyczny układ urbanistyczny miasta Kleczewa wpisany do rejestru zabytków.

W obrębie strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- zachowanie historycznej linii zabudowy,
- zachowanie historycznej parcelacji,
- zachowanie tradycyjnej gęstości zabudowy,
- zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,

- prowadzenie badań archeologicznych podczas robót ziemnych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Koninie.

Podstawowe działania projektowe w tym obszarze powinny zmierzać do pełnej rewaloryzacji:

- układu przestrzennego tak wewnątrz, jak i na zewnątrz zachowanego układu urbanistycznego
- elementów oryginalnego uformowania zespołu historycznego
- układu komunikacyjnego utrwalonego w tradycji do dzisiaj.

Należy dążyć do usunięcia obiektów pełniących funkcje gospodarcze i techniczne po zakończeniu procesu rewaloryzacji całości, przeprowadzenia inwentaryzacji zieleni oraz opracowania programu funkcjonalnego wykorzystania zespołu historycznego. Postuluje się funkcje kulturowe, turystyczne i mieszkaniowe oraz turystyczno- biznesowo- oświatowe i administracyjne. Ponadto należy dokonać oceny krajobrazu miasta oraz jego panoram z podstawowych kierunków wlotowych z uwzględnieniem przedpola widokowego. Należy uwzględnić zabiegi korekcyjno-plastyczne w układzie zieleni oraz zabiegi maskujące (kurtyny zieleni) w miejscach dysharmonijnej zabudowy.

Wszelkie inwestycje planowane na obszarze strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wymagają uzyskania pozwolenia odpowiednich służb konserwatorskich. Dotyczy to w szczególności takich działań jak rozbiórka obiektu, z wyłączeniem obiektów indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków, budowa nowych obiektów, przebudowa i remont obiektu, budowa ulic, placów i chodników, budowa i modernizacja sieci infrastruktury technicznej z przyłączami, budowa wyposażenia ulic i placów, wycinki i nasadzenia drzew, montaż i demontaż reklam, kolorystyka elewacji zewnętrznych, podziały i scalenia nieruchomości oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów.

1. Założenia rezydencjonalno-parkowe i sakralne;

W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- zachowanie historycznej parcelacji (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- zachowanie zabytkowej zabudowy,
- zachowanie zabytkowej zieleni (pielęgnacja i uzupełnienie drzewostanu, zachowanie układów alejek, podtrzymywanie składu gatunkowego według historycznych wzorów,

- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu,
- prowadzenie badań archeologicznych podczas robót ziemnych w zakresie uzgodnionym z konserwatorem zabytków.

Podlegają ochronie w granicach założeń – w strefach ochrony konserwatorskiej. Postuluje się zwrócenie uwagi na widok na zabytek – osie widokowe, ramowy układ zieleni, odpowiednie ukształtowanie sąsiadującej zabudowy.

2. Cmentarze;

W granicach cmentarza obowiązuje:

- zachowanie historycznej parcelacji,
- zachowanie historycznego rozplanowania,
- zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- zachowanie zabytkowej zieleni.

Dla cmentarzy czynnych należy określić strefy ochronne równe szerokości strefy ochrony sanitarnej, natomiast dla nieczynnych cmentarzy ewangelickich postuluje się przyjęcie zewnętrznej strefy ochronnej o szerokości 10 m wokół ich granic, w których postuluje się wykluczenie nowej zabudowy.

3. Archeologia.

Strefa „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków w miejscowości Janowo. Jest to grodzisko ludności kultury łużyckiej wpisane do rejestru zabytków wpisane do rejestru zabytków pod nr 27/Wlkp/C z dnia 14 września 2010 r. Na terenie stanowiska obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne w trakcie prac ziemnych mogą ulec bezpowrotnemu zniszczeniu.. W związku powyższym podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z konserwatorem zabytków.

Wszelkie inwestycje planowane w obiektach i na obszarach podlegających ochronie konserwatorskiej, wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, należy realizować zgodnie z wymogami przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Kleczew zatwierdzony został Uchwałą nr XXX/303/01 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 8 listopada 2001 r. W paragrafie 5 „Ustalenia ogólne” pkt 12 „Ochrona dóbr kultury” uwzględniono obiekty i zespoły będące pod ochroną konserwatorską – obszary obserwacji archeologicznej, zespoły sakralne, zespoły dworskie, obiekty pojedyncze (zabudowa mieszkalna, zabytki techniki), parki, cmentarze. Wykaz obejmuje wszystkie obiekty wpisane do rejestru oraz najcenniejsze, figurujące w ewidencji zabytków. Poniżej zamieszczono wytyczne konserwatorskie:

W obrębie miasta Kleczewa w granicach wyznaczonych ochroną konserwatorską Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków postuluje się:

a) ochronę historycznego rozplanowania poprzez zachowanie:

- przebiegu ulic i placów,
- parcelacji,
- linii zabudowy,

b) dostosowanie nowej zabudowy poprzez właściwą skalę i formę architektoniczną do zabudowy historycznej.

WKZ dopuszcza możliwość wymiany zabudowy, bądź jej podwyższenie, jednakże w oparciu o istniejące rozplanowanie, podziały geodezyjne, z zachowaniem historycznej linii zabudowy.

Wszelkie przedsięwzięcia podejmowane w obrębie obiektów (obszarów)

zabytkowych, w ich najbliższym otoczeniu oraz na osiach widokowych winny być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie projektowania.

Na obszarach strefy obserwacji archeologicznej wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona pod nadzorem archeologicznym. W związku z tym niezbędne jest powiadomienie WKZ o planowanych w tym rejonie pracach ziemnych.

Zagospodarowanie nieczynnych cmentarzy wyznaniowych reguluje ustawa z dnia 14.06.1991 r. o zmianie ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. Nr 64, poz.271). Zgodnie z nią, wykorzystanie terenu cmentarnego na inne cele możliwe jest pod warunkiem uzyskania zgody władz kościoła lub związku wyznaniowego, który jest bądź był w przeszłości właścicielem cmentarza. Postuluje się przyjęcie pasa ochronnego wokół granic cmentarza o minimalnej szerokości 20 m.

W planie zagospodarowania przestrzennego uwzględniono 3 stanowiska archeologiczne:

3. Janowo- Koziegłowy – grodzisko łużyckie, osada średniowieczna,
4. Zberzyn – grobowce megalityczne (kujawskie), okres neolitu,
5. Wola Spławiecka – grobowiec megalityczny.

Wyżej wymienione obiekty zaliczono do strefy ochrony reliktywów archeologicznych czyli strefy „W”. Na obszarze strefy „W” winna być zakazana wszelka działalność budowlana czy przemysłowa. Dopuszczalne są jedynie działania konserwacyjne.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych w miejscowościach: Adamowo – Tręby, gm. Kleczew przyjęty Uchwałą nr VI/42/07 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 23 marca 2007 r. wprowadził następujące zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa archeologicznego: art. 12.1. Na obszarze objętym planem znajdują się „strefy ochrony stanowisk archeologicznych”, które znajdują się pod ochroną konserwatorską. 2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, a wymagających prac ziemnych, w strefie ochrony stanowisk archeologicznych, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew uchwalona w dniu

10 sierpnia 2007 r. Uchwałą Nr IX/85/07, w art. 7 wprowadziła zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego o następującej treści: 1. Nową zabudowę należy projektować i realizować w sposób nie naruszający walorów otaczającej przestrzeni. W szczególności należy unikać stosowania zabudowy o formach nadmiernie eksponujących nową zabudowę, a także o agresywnych barwach. 2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego (stanowisk archeologicznych przedstawionych na załącznikach 1, 3, 5, 7, 10, 11, 15, 19, 23, 32, 33, 44, 45 do niniejszej uchwały) ustala się obowiązek uzgadniania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Koninie, wszelkich prac ziemnych związanych z zabudową lub zagospodarowaniem terenu, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

Podobnie w zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew z dnia 10 sierpnia 2007 r. (Uchwała Rady Miejskiej w Kleczewie nr IX/86/07) w art. 7 zastosowano zapisy: 1. Nową zabudowę należy projektować i realizować w sposób nie naruszający walorów otaczającej przestrzeni. W szczególności należy unikać stosowania zabudowy o formach nadmiernie eksponujących nową zabudowę, a także o agresywnych barwach. 2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego (stanowisk archeologicznych przedstawionych na załącznikach 4, 7, 8 do niniejszej uchwały) ustala się obowiązek uzgadniania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Koninie, wszelkich prac ziemnych związanych z zabudową lub zagospodarowaniem terenu, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

W dniu 10 lutego 2009 r. Uchwałą nr XXIV/241/09 Rady Miejskiej w Kleczewie uchwalono zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew. Następnie Rada Miejska w Kleczewie Uchwałą nr XIV/91/2011 przyjęła miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy i Miasta Kleczew związany z poszerzeniem granic eksploatacji Kopalni Węgla Brunatnego „Konin” w Kleczewie S.A., odkrywki Józwin IIB. W dniu 14 lutego 2012 roku przez Radę Miejską w Kleczewie została przyjęta Uchwała nr XIX/125/2012 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów w obrębach geodezyjnych: Kleczew, Genowefa, Słabołudź, Jabłonka, Kalinowiec, Nieborzyn, Sławoszewek, Sławoszewo, Izabelin, Wielkopole, Kamionka, na

terenie Gminy i Miasta Kleczew. Kolejna zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew została wprowadzona Uchwałą nr XX/135/2012 w dniu 13 marca 2012 r.

W wyżej wymienionych zmianach planu wprowadzono następujące ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zabytków i dóbr kultury współczesnej: Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego, obowiązek przeprowadzenia:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu– Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

Ponadto w zmianie planu z roku 2012 (Uchwała nr XX/135/2012 Rady Miejskiej w Kleczewie) dodano następujący zapis: Nową zabudowę należy projektować i realizować w sposób nie naruszający walorów otaczającej przestrzeni. W szczególności należy unikać stosowania zabudowy o formach nadmiernie eksponujących nową zabudowę, zwłaszcza o agresywnych barwach. Natomiast zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew z dnia 12 października 2010 (Uchwała Rady Miejskiej w Kleczewie nr XLIII/421/10) zabezpiecza ochronę dziedzictwa archeologicznego poprzez zapis w art. 9: Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarze występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, zaznaczonym na załączniku nr 2 do niniejszej uchwały, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

Uchwała nr IV/29/2015 r. Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 30 stycznia 2015 r. wprowadziła zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew z ustaleniami dotyczącymi dziedzictwa kulturowego o treści: 9. 1. Ustala się ochronę nieczynnego cmentarza ewangelickiego w Alinowie, zlokalizowanego na działce nr 134, ujętego w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Wszelkie prace w obrębie cmentarza wymagają uzgodnienia konserwatora zabytków. 2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, należy przeprowadzić badania archeologiczne w takim zakresie, w jakim roboty ziemne zagrażają stanowisku archeologicznemu. Zakres i charakter badań zostanie określony przez WWKZ - kierownika Delegatury w Koninie. Na przeprowadzenie powyższych badań WWKZ - kierownik Delegatury w Koninie wyda stosowne pozwolenie. 3. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szeroko płaszczyznowego zadania inwestycyjnego (drogi, hale przemysłowe), obowiązek przeprowadzenia: 1) rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych, 2) ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, 3) badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, 4. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szeroko płaszczyznowego zadania inwestycyjnego (kopalnie, odkrywki, eksploatacja złóż), obowiązek przeprowadzenia: 1) rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych, 2) ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, 3) badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, 4) stałego nadzoru archeologicznego na nowych obiektach archeologicznych. 5) Wszystkie prace archeologiczne muszą uzyskać pozwoleniem WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie przed wydaniem pozwolenia na budowę.

W dniu 15 grudnia 2015 Uchwałą nr XIV/121/2015 Rada Miejska w Kleczewie zmieniła miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew (w obrębach: Miasto Kleczew, Adamowo, Budziszław Górny, Budziszław Kościelny, Genowefa, Jabłonka, Kamionka, Nieborzyn, Przytuki, Sławoszewek, Sławoszewo, Tręby). W zmianie zawarto następujące zapisy zapewniające ochronę dziedzictwa kulturowego:

1) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego: a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych dla terenów położonych w granicach obszarów określonych na załącznikach graficznych nr 1, 2, 3, 4, 5, 24, i 31, zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu, b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarach występowania stanowisk archeologicznych w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych, c) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego nakaz przeprowadzenia: - rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, - ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, - badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, - stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu, d) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Natomiast w zakresie ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego wprowadzono następujące zapisy: a) strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego dla terenów położonych w granicach obszarów określonych na załącznikach graficznych 3 i 4, b) dla ochrony układu urbanistycznego Kleczewa wpisanego do rejestru zabytków nr 478/Wlkp/A z dnia 16 marca 2007 r. w granicach strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego: nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę, nakaz prowadzenia badań archeologicznych w obrębie wykopów budowlanych podczas prac ziemnych w zakresie uzgodnionym w pozwoleniu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

Uchwała nr XIV/122/2015 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew – część „A” (obręby Adamowo, Budziszów Kościelny, Kamionka, Janowo, Miłaczew, Nieborzyn, Przytuki, Tręby, Złotków) również wprowadziła zapisy zapewniające ochronę dziedzictwa archeologicznego, w brzmieniu: a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych dla terenów położonych

w granicach obszarów określonych na załącznikach graficznych nr 7, 12 i 24 zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu, b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarach występowania stanowisk archeologicznych w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych, c) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego nakaz przeprowadzenia: - rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, - ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, - badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, - stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu, d) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XIV/123/2015 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta Kleczew – część „B” (obręb miasto Kleczew, Genowefa, Jabłonka, Sławoszewek, Sławoszewo, Wielkopole, Zberzyn, Wola Spławiecka) zastrzegła, że dla ochrony dziedzictwa kulturowego wprowadza się:

a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych dla terenów położonych w granicach obszarów określonych na załącznikach graficznych nr 1, 2, 3, 4, 6, 7, 11, 29 i 31 zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu, b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarach występowania stanowisk archeologicznych w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych, c) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego nakaz przeprowadzenia: - rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, - ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, - badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, - stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu, d) nakaz uzyskania pozwolenia

Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. 2) w zakresie ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego: a) strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego dla terenów położonych w granicach obszarów określonych na załącznikach graficznych 3 i 4, b) dla ochrony układu urbanistycznego Kleczewa wpisanego do rejestru zabytków nr 478/Wlkp/A z dnia 16 marca 2007 r. w granicach strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego: - nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę, - nakaz prowadzenia badań archeologicznych w obrębie wykopów budowlanych podczas prac ziemnych w zakresie uzgodnionym w pozwoleniu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

Uchwała nr XLVI/426/2018 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębach Adamowo i Tręby na obszarze gminy Kleczew, wprowadziła następujące zapisy odnośnie ochrony dziedzictwa archeologicznego:

§ 8. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:

a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu obejmujące:

- st. 2, ob. AZP 52-38/2 – pozostałość osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych, z okresu schyłku neolitu i początku epoki brązu oraz ludności kultury łużyckiej,

- st. 2, ob. AZP 51-38/34 – pozostałości osadnictwa z okresu neolitu oraz ludności kultury łużyckiej,

- st. 6, ob. AZP 51-38/32 – pozostałość osadnictwa ludności kultury łużyckiej,

- st. 7, ob. AZP 51-38/33 – pozostałość osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych,

b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,

c) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XVI/133/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 29 października 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie Budziszław Kościelny na obszarze gminy Kleczew, w § 8 w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustaliła:

1) w zakresie ochrony zabytków:

a) strefę „A” ochrony konserwatorskiej obejmującą:

- wiatrak koźlak z 1858 r. w Budziszławiu Kościelnym, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-368/110 z dnia 10 grudnia 1984 r.,
- cmentarz rzymskokatolicki z pocz. XIX w. w Budziszławiu Kościelnym – 4 kwatery wpisany do rejestru zabytków pod nr A-517/258 z dnia 14 czerwca 1995 r.,

b) dla ochrony dziedzictwa kulturowego w granicach strefy „A” ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- nakaz uwzględnienia przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami podczas realizacji inwestycji na obszarze wpisanym do rejestru zabytków,
- zakaz lokalizacji wolnostojących urządzeń infrastruktury technicznej;

2) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:

a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, obejmujące:

- st. 3, ob. AZP 52-39/15 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury łużyckiej,
- st. 4, ob. AZP 52-39/16 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej,
- st. 5, ob. AZP 52-38/46 – pozostałości osadnictwa ludności z okresu wczesnego średniowiecza i okresu nowożytności,
- st. 6, ob. AZP 52-38/44 – pozostałości osadnictwa ludności z okresu wczesnego średniowiecza,
- st. 7, ob. AZP 52-38/42 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,
- st. 8, ob. AZP 52-38/41 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury łużyckiej,
- st. 9, ob. AZP 52-38/43 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,

- st. 10, ob. AZP 52-38/45 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,
  - st. 11, ob. AZP 52-38/47 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej i z okresu nowożytności,
  - st. 12, ob. AZP 52-38/48 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury łużyckiej,
  - st. 13, ob. AZP 52-38/50 – pozostałości osadnictwa ludności z okresu nowożytności,
  - st. 14, ob. AZP 52-38/51 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury łużyckiej,
  - st. 15, ob. AZP 52-38/52 – pozostałości osadnictwa ludności z okresu średniowiecza,
  - st. 16, ob. AZP 52-38/53 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury amfor kulistych,
  - st. 17, ob. AZP 52-38/54 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury łużyckiej,
  - st. 18, ob. AZP 52-38/55 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i z okresu średniowiecza,
  - st. 19, ob. AZP 52-38/56 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,
  - st. 20, ob. AZP 52-39/139 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,
  - st. 21, ob. AZP 52-39/140 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej,
- b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,
- c) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XVII/135/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 29 października 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie miasta Kleczewa w obrębie gminy Kleczew, zapewniła w § 8, w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej następujące zapisy:

1) w zakresie ochrony zabytków:

a) strefę „A” ochrony konserwatorskiej obejmującą układ urbanistyczny Kleczewa wpisany do rejestru zabytków nr 478/Wlkp/A z dnia 16 marca 2007 r.,

- b) strefę „B” ochrony konserwatorskiej obejmującą zabudowę ul. Poznańskiej do skrzyżowania z ul. Żeromskiego i ul. Targową,
  - c) zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków,
  - d) zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków,
  - e) dla ochrony dziedzictwa kulturowego obowiązuje nakaz uwzględnienia przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami podczas realizacji inwestycji w granicach strefy „A” i „B” ochrony konserwatorskiej oraz przy obiektach i na obszarach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków;
- 2) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:
- a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkami planu, obejmujące nawarstwienia kulturowe historycznego założenia urbanistycznego w granicach strefy „A” ochrony konserwatorskiej,
  - a) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,
  - b) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XVI/136/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 29 października 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie Marszewo w obrębie gminy Kleczew, zapewniła w § 8, w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej wprowadziła następujące zapisy:

- 1) w zakresie ochrony zabytków:
  - a) strefę „B” ochrony konserwatorskiej obejmującą park dworski w Marszewie ujęty w ewidencji zabytków,
  - b) dla ochrony dziedzictwa kulturowego w granicach strefy „B” ochrony konserwatorskiej obowiązuje:
    - nakaz uwzględnienia przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami podczas realizacji inwestycji na obszarze ujętym w ewidencji zabytków,

- zakaz lokalizacji wolnostojących urządzeń infrastruktury technicznej;
- 2) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:
  - a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, obejmujące:
    - st. 3, ob. AZP 51-39/55 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej oraz z okresu późnego średniowiecza i nowożytności,
    - st. 8, ob. AZP 52-39/35 – pozostałości osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych, kultury amfor kulistych i kultury łużyckiej,
  - b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,
  - c) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XVI/137/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 29 października 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie Sławoszewek w obrębie gminy Kleczew, w § 8, w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej wprowadziła następujące zapisy:

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) w zakresie ochrony zabytków:
  - a) strefę „A” ochrony konserwatorskiej obejmującą założenie dworsko-parkowe w Sławoszewku, wpisane do rejestru zabytków pod nr A-286/28 z dnia 30 kwietnia 1984 r.:
    - dwór, mur., 1882-1884,
    - park krajobrazowy z 2 pot. XIX w.,
  - b) dla ochrony dziedzictwa kulturowego w granicach strefy „A” ochrony konserwatorskiej obowiązuje:
    - nakaz uwzględnienia przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami podczas realizacji inwestycji na obszarach wpisanych do rejestru zabytków,
    - zakaz lokalizacji wolnostojących urządzeń infrastruktury technicznej;
- 2) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:

a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, obejmujące:

- st. 7, ob. AZP 53-39/248,
- st. 25, ob. AZP 53-39/265,
- st. 26, ob. AZP 53-39/267,
- st. 27, ob. AZP 53-39/268,
- st. 44, ob. AZP 53-40/167,
- st. 45, ob. AZP 53-40/168,

b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,

c) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Uchwała nr XVI/138/2019 Rady Miejskiej w Kleczewie z dnia 29 października 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie Wielkopole w obrębie gminy Kleczew, w § 8, w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej wprowadziła następujące zapisy:

1) w zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego:

a) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, obejmujące:

- st. 11, ob. AZP 53-40/123 – pozostałości osadnictwa ludności kultury ceramiki wstęgowej rytej, kultury pucharów lejkowatych, kultury łużyckiej i przeworskiej,
- st. 12, ob. AZP 53-40/124 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej i kultury przeworskiej,
- st. 13, ob. AZP 53-40/125 – pozostałości osadnictwa ludności z okresu pradziejów,
- st. 14, ob. AZP 53-40/126 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej,
- st. 15, ob. AZP 53-40/127 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej,
- st. 19, ob. AZP 53-40/131 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej oraz z okresu późnego średniowiecza,

- st. 20, ob. AZP 53-40/132 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej oraz z okresu wczesnego i późnego średniowiecza,
- b) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych,
- c) nakaz uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi. Na terenie gminy Kleczew znajdują się dwa takie obszary:

Północna część gminy znajduje się w obrębie *Powidzkiego Parku Krajobrazowego* utworzonego Rozporządzeniem Wojewody Konińskiego z dnia 16 grudnia 1989 r. w celu „ochrony środowiska przyrodniczego, swoistych cech krajobrazu oraz zabezpieczenia wartości historycznych i kulturowych tego regionu”. Obszar ten rozciąga się na długiej, rozgałęziającej się rynnie jeziornej o kierunku z północnego wschodu na południowy zachód, ciągnącej się od Strzelna do Słupcy, obejmując powierzchnię 24600 ha, w tym na terenie gminy Kleczew 2100 ha. Tereny Parku cechują się znacznymi walorami krajobrazowymi. Decyduje o tym różnorodność ekosystemów, ale przede wszystkim system jezior rynnowych często o urozmaiconej linii brzegowej, czasem z malowniczo położonymi wyspami. Wśród nich wielkością wyróżniają się Jezioro Powidzkie

i Jezioro Niedzięgiel. W celu zapewnienia dodatkowej ochrony w Powidzkim Parku Krajobrazowym utworzono kilkanaście pomników przyrody i jeden użytek ekologiczny chroniący cenną, torfowiskową szatę roślinną.

W granicach Parku stwierdzono ok. 990 gatunków roślin (w tym 60 chronionych) oraz 216 zbiorowisk roślinnych, nie mniej bogaty jest świat zwierząt, wśród których zanotowano 34 gatunki ssaków, 10 płazów, 5 gadów i 22 ryb. Wartościowe z przyrodniczego i gospodarczego punktu widzenia są zespoły ichtiofauny, zwłaszcza dużych i głębokich jezior wykazujących jeszcze cechy jezior sielawowych (z sielawą i sieją).

Oprócz atrakcji przyrodniczych i krajobrazowych, Powidzki Park Krajobrazowy cechuje się stosunkowo dużą koncentracją stanowisk archeologicznych oraz zabytków kultury materialnej. Powidzki Park Krajobrazowy włączony jest do krajowej sieci obszarów chronionych „ECONET-POLSKA” oraz europejskiej sieci „NATURA 2000”.

Zgodnie z Uchwałą Nr XXIX/753/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 marca 2017 r. w sprawie Powidzkiego Parku Krajobrazowego, do szczególnych celów ochrony na terenie Parku należy:

- 1) ochrona i zachowanie polodowcowego krajobrazu fragmentu Pojezierza Gnieźnieńskiego, a w szczególności krajobrazu jezior rynnowych oraz pagórków morenowych i innych charakterystycznych form geomorfologicznych;
- 2) zachowanie populacji rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk;
- 3) zachowanie naturalnych ekosystemów jezior i mokradeł;
- 4) utrzymanie walorów kulturowych.

Północno-zachodnia część gminy Kleczew leży w obrębie *Powidzko - Bieniszewskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* utworzonego Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego i zasad korzystania z tych obszarów. Omawiany obszar o całkowitej powierzchni 460 km² jest najważniejszym ogniwem ekologicznym systemu ochrony ze względu na największą w skali dawnego województwa konińskiego koncentrację walorów przyrodniczych, krajobrazowych i rekreacyjnych. Jest to najcenniejszy pod względem morfotycznym obszar mający żywą rzeźbę młodoglacjalną. Cechuje go ogromne bogactwo tak charakterystycznych form jak rynny polodowcowe, wzgórza moreny czołowej, płaska i falista forma moreny dennej, liczne jeziora: Powidzkie, Niedzięgiel, Suszewskie, Wilczyńskie, Budzisławskie, Ostrowickie, w znacznej

części linii brzegowej otoczone lasami.

Powidzko - Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje fragment Pojezierza Gnieźnieńskiego połączony ciągiem wzgórz moreny czołowej z resztką dawnej Puszczy Bieniszewskiej. Puszcza Bieniszewska zajmuje obszar o powierzchni 952,5 ha, obejmując zwarty kompleks żyznych lasów liściastych, w większości dobrze zachowanych lasów gradowych oraz łągów. Obszar włączony jest do europejskiej sieci obszarów chronionych NATURA 2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa). Na terenie gminy Kleczew indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

- Sławoszewek – skrzydłorzech kaukaski (nr rejestru 121)
- Sławoszewek – klon srebrzystolistny, obecie 2 drzewa (nr rejestru 122)
- Sławoszewek – aleja grabowa o długości 70 m (nr rejestru 123)
- Budziszlaw Górny – miłorząb japoński (nr rejestru 138).

7.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153), wydanego na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia. Burmistrz Kleczewa opracował gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych w 2005 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków najstarszym jest kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Kleczewie. Najstarsza część kościoła (prezbiterium) pochodzi z XIV w., korpus z pocz. w. XVI. Restaurowany w 1788 r. W latach 1866-1872 od zachodu dobudowano kruchtę. Obiekt murowany z cegły, założony na planie prostokąta, z węższym, zamkniętym wielobocznie prezbiterium. Dachy kryte dachówką. Budowla trójnawowa, sklepiona w prezbiterium gwiazdziście, w nawie sklepienie żaglaste. Bryła oszkarpowana. Szczyt zachodni rozczłonkowany blendami ze sterczynami. Otwory zamknięte ostrym łukiem. Kościół systematycznie remontowany, ważniejsze realizacje przeprowadzono w latach 1956, 1984-1987. W roku 1997 wymieniono więźbę i ceramiczne pokrycie dachu, w roku 2015 odwodniono mury. Od 2017 r. trwają prace konserwatorskie ceglanych elewacji kościoła. Stan zachowania dobry.

Parafia w Złotkowie erygowana była na początku XIV w. Istniał wówczas drewniany kościół p.w. św. Jana Chrzciciela. Obecny, murowany, wzniesiony został w 1880 r. Założony na planie prostokąta, ze ścietymi narożami od strony wschodniej, kaplicą od strony północnej i zakrystią w części południowo-wschodniej, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Nad prezbiterium wieżyczka na sygnaturkę. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte łukiem odcinkowym. Wewnątrz strop. Stan techniczny kościoła nie budzi zastrzeżeń. W latach 1992-1996 wymieniono zniszczoną więźbę dachową i pokryto dach blachą miedzianą, odnowiono wnętrze. W następnych latach wymieniono posadzkę, odwodniono mury.

Do rejestru zabytków wpisanych jest siedem kwater cmentarza rzymskokatolickiego w Kleczewie z najstarszymi zachowanymi nagrobkami oraz grobami o znaczeniu historycznym (zbiorowa mogiła powstańców styczniowych, groby ofiar II wojny światowej). Cmentarz założony w połowie XIX w. Na uwagę zasługuje liczny, zróżnicowany gatunkowo starodrzew. Ogólny stan zachowania obiektu ocenić należy jako dobry.

W rejestrze zabytków figurują również cztery kwatery cmentarza rzymskokatolickiego w Budziszławiu Kościelnym, w obrębie których znajdują się m.in. groby rodziny Grabskich i Nekanda-Trepeków, właścicieli Budziszławia Górnego, rodziny Tylmanów, właścicieli Budziszławia Kościelnego oraz kwatery rodziny Lutostańskich, właścicieli majątku Nieborzyn, która ze względu na szczególne wartości historyczne i artystyczne wymaga podjęcia prac

renowacyjnych.

Zespół dworsko-parkowy w Budziszławiu Górnym założony został w 2 poł. XIX w. przez Andrzeja Grabskiego i jego żonę Kazimierę z Krzymuskich. Około 1870 r. zostaje zbudowany dworek, drewniano-gliniany, wokół którego założono niezbyt rozległy, około 3 ha, park w stylu krajobrazowym. W 1917 r. majątek przechodzi w ręce Nekanda Trepki, który w latach 1920-1922 buduje w miejscu starego nowy, murowany dwór. Obiekt parterowy z użytkowym poddaszem nakryty dachem dwuspadowym. W połaciach dachu trójosiowe wystawki, od wschodu kolumnowy portyk, od zachodu ganek poprzedzony schodami.

Po wojnie, w wyniku parcelacji majątku, park wydzielono w tzw. resztówkę i wraz z dworem przeznaczono na mieszkania dla byłych robotników folwarcznych. W 1959 r. w budynku zlokalizowano ośrodek zdrowia i świetlicę wiejską, w roku 1979 szkołę podstawową. Od 1990 r. zespół jest własnością prywatną. Kolejny właściciel (od 2002 r.) rozpoczął w 2003 r. remont kapitalny obiektu, zakończony w 2005 r. Park częściowo uporządkowany w otoczeniu dworu, w pozostałych partiach zaniedbany, nie pielęgnowany, fragmentami ulega sukcesji naturalnej zmieniając się w zbiorowisko leśne. Obiekt wymaga przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych.

Zespół dworsko-parkowy w Jabłonce założony ok. poł. XIX w., we władaniu rodziny Grabowskich, od pocz. XX w. Magielskich. Po wojnie budynek przeznaczono na mieszkania dla byłych robotników folwarcznych. Skromna rezydencja, pozbawiona przez lata właściwej opieki ze strony lokatorów utraciła w znacznej części walory zabytkowe. Park powierzchniowo zredukowany, zatartym układem komunikacyjnym, przetrzebionym drzewostanem i zaniedbanym kompleksem wodnym. Obiekt został częściowo uporządkowany w części północnej (usunięto drzewa obumarłe, zdziczałe krzewy, założono trawniki). Konieczne jest uzupełnienie zieleni parkowej o nowe nasadzenia drzew i krzewów ozdobnych.

Własność Gminy Kleczew.

Zespół dworsko-parkowy w Sławoszewku założony w 2 poł. XIX w., w posiadaniu, do wybuchu II wojny światowej, rodziny Chrzanowskich. Po wojnie nastąpiły największe zmiany w układzie całego założenia. Budynek dworu zasiedlony został pracownikami dawnego folwarku, którzy pobudowali w sąsiedztwie szereg zabudowań gospodarczych. Na terenie dawnego podwórza gospodarczego powstały nowe zabudowania użytkowane przez Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną. Dwór murowany założony na planie prostokąta,

podpiwniczony z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem naczółkowym pokrytym dachówką. W elewacji frontowej na osi wystawka zwieńczona trójkątnym szczytem, w narożach filary przechodzące w dolnej partii w filary wtopione w płaszczyznę elewacji. Elewacje zwieńczone profilowanym gzymsem. Dwór obecnie niezamieszkały, w bardzo złym stanie technicznym. W północno-wschodniej części założenia parkowego pobudowano nowy budynek szkoły podstawowej, w części północno-zachodniej wielorodzinny dom mieszkalny. W wyniku tych działań układ przestrzenny całego założenia uległ całkowitemu zniekształceniu, znacznie zredukowany został drzewostan parkowy. W 2016 r. podjęte zostały prace rewaloryzacyjne, obejmujące m.in. uporządkowanie zieleni (wycięto drzewa obumarłe, samosiewny i zdiczałe krzewy), odtworzenie układu komunikacyjnego i kompozycyjnego, wprowadzenie nowych nasadzeń drzew i krzewów ozdobnych. Uzupełniono pomnikową aleję grabową, ustawiono ławki, kosze na odpadki, tablice informacyjno-edukacyjne. Prace dofinansowane były ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Zespół dworsko-parkowy jest własnością Gminy Kleczew.

Zespół dworsko-parkowy w Dankowie powstał w 2 poł. XIX w., należał do rodziny Chrzanowskich. Wokół okazałego, murowanego dworu założono rozległy park w stylu krajobrazowym, ze zróżnicowanym drzewostanem, sadem owocowym i kompleksem wodnym. Na wschodnim i północnym skraju założenia wzniesiono zabudowania gospodarcze z częścią mieszkalną dla służby. Po wojnie założenie dworskie wyodrębniono w tzw. resztówkę, dwór przeznaczono na mieszkania dla byłych robotników folwarcznych, w części funkcjonował sklep. Obiekt użytkowany był do 1985 r. Rok później, ze względu na zły stan techniczny, rozebrana została konstrukcja dachu i część stropów. Pozostałości dworu wykreślone zostały z rejestru zabytków.

W złym stanie znajduje się założenie parkowe. Na całym obszarze występuje duża ilość samosiewów drzew, zdiczałych, nadmiernie rozrastających się krzewów. Zatarciu uległ układ komunikacyjny i pierwotna kompozycja. Park jest własnością Gminy Kleczew.

Majątek w Nieborzynie był częścią rozległych dóbr budzisławskich, należących do rodziny Suchorzewskich, a później Lutostańskich. W 1850 r. pobudowano okazały dwór, zakładając wokół niego park w stylu krajobrazowym z elementami regularnymi w postaci alei grabowych. Po wojnie majątek zostaje rozparcelowany. W 1950 r. rozebrano dwór, budując na jego miejscu nowy budynek szkolny, ob. Ośrodek Terapii Zajęciowej. Zachowała się jedynie oficyna

z lat 1910-1912 na północno-wschodnim skraju parku, która wymaga remontu. Dzisiejsze założenie parkowe znacznie odbiega od stanu pierwotnego. Na skutek braku fachowej pielęgnacji nastąpił nadmierny rozrost samosiewów, a starodrzew zubożeniu. Zatarciu uległ układ dróg wewnętrznych. Część wschodnia wykorzystywana jest jako plac sportowy. Na powstałej sztucznie polanie w pobliżu rozebranego dworu wprowadzono nasadzenia topoli. Liczne samosiewy drzew i dziczące krzewy bzu czarnego zacierają historyczną kompozycję przestrzenną. Z początkiem 2021 r. rozpoczną się prace konserwatorsko-restauratorskie zieleni parkowej, na które Gmina uzyskała już pozwolenie konserwatora zabytków.

Domy mieszkalne zlokalizowane w Kleczewie przy pl. Kościuszki, stanowiące własność prywatną, wzniesione w pierwszej połowie XIX w., murowane, na rzucie prostokąta, parterowe, o nieskomplikowanych bryłach prostopadłościennych, nakrytych dwuspadowymi dachami, dom nr 18 z naczółkiem od strony północnej, z wystawką z balkonem o falistym zwieńczeniu i wolutowych spływach. Na bieżąco remontowane zachowane w dobrym stanie.

Dom przy ul. Toruńskiej wzniesiony w 1 poł. XIX w. Murowany, na planie prostokąta, nakryty dachem naczółkowym pokrytym dachówką. Obecnie zachowany fragmentarycznie; wschodnia część murów obwodowych, fragmenty ścian szczytowych, prowizoryczne zadaszenie, brak stolarki okiennej i drzwiowej. Budynek jest własnością prywatną.

Jednym z cenniejszych obiektów na terenie gminy, wpisanych do rejestru zabytków jest wiatrak koźlak w Budzislawiu Kościelnym. Zbudowany w 1858 r. w Kościanie, przeniesiony na obecne miejsce w 1926 r. Remontowany w 1973 i w 1977 r., użytkowany do lat 80 XX w. Zachował oryginalne części i wyposażenie. Przez lata nie użytkowany niszczał (skorodowane pokrycie, zniszczone oszalowanie). Rujnujące oddziaływanie warunków atmosferycznych, dewastacja przez osoby postronne przyspieszały degradację, której finałem mogła być kompletna zagłada obiektu. Po wielu latach niszczenia, zakupiony przez Gminę Kleczew w 2008 r. i odrestaurowany w 2011 r. mieści Izbę Pamięci Wsi, Młynarstwa i Rolnictwa. Wiatrak będący własnością Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Kleczewie, na bieżąco konserwowany, utrzymany jest w bardzo dobrym stanie.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków

Przyjęcie olbrzymich obszarów na terenie gminy w celu odkrywkowej

eksploatacji złóż węgla brunatnego spowodowało zniekształcenie krajobrazu kulturowego gminy. Gmina utraciła swą tożsamość ukształtowaną w procesie historycznym. Przerwane zostały historyczne przebiegi ciągów komunikacyjnych. Miasto w ostatnich dziesięcioleciach uległo intensywnej urbanizacji, wprowadzono budownictwo wielkogabarytowe, powstały nowe osiedla mieszkaniowe w części południowej miasta. Również na skutek działalności kopalni nastąpiła likwidacja wielu wsi, a więc tradycyjnej zabudowy wiejskiej.

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powodzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane oraz układy urbanistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem miasta. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny

nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworsko - folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Kleczew wykonała w 2007 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomości, a w 2008 r. karty zespołów zabytków archeologicznych.

W roku 2012 gminna ewidencja zabytków nieruchomości została zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony -

w porozumieniu z konserwatorem zabytków,

- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomych o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2021 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków i „*Programu opieki nad zabytkami gminy Kleczew na lata 2021-2024*” oraz sprawozdań z ich realizacji na stronie internetowej Urzędu Miejskiego,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,

- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXVII/197/2012 Rady Miejskiej z dnia 23.10.2012 r.

W latach 2017-2020 wsparcie finansowe otrzymały:

- 1) Parafia Rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia NMP w Budzislawiu Kościelnym – konserwacja wyposażenia (133.000,00 zł);
- 2) Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Andrzeja Apostoła w Kleczewie – konserwacja ceglanych murów (435.000,00 zł);
- 3) Parafia Rzymskokatolicka p.w. Imienia NMP w Złotkowie – konserwacja wystroju i wyposażenia, prace remontowe (185.600,00 zł).

- planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy Kleczew; na powyższe zadanie w budżecie gminy na 2021 r. zaplanowano kwotę 50.000,00 zł,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,

- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i wiejskiej (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, ławki, oświetlenie),
- systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne na terenie parków dworskich w Jabłonce i Sławoszewku; uzupełnianie zieleni parkowej nowymi nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych,
- rewaloryzacja parku dworskiego w Nieborzynie – rozpoczęcie prac planowane jest w styczniu 2021 r.,
- rewaloryzacja parku dworskiego w Dankowie (2022-2023 r.),
- remont kapitalny dworu w Sławoszewku (2023-2024 r.),
- podejmowanie działań o dofinansowanie prac przy zabytkach będących własnością Gminy z funduszy zewnętrznych,
- nawiązanie współpracy z Wielkopolskim Stowarzyszeniem na Rzecz Ratowania Pamięci FRYDHOF przy porządkowaniu nieczynnych cmentarzy ewangelickich.

10.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo,
- prowadzenie prac porządkowych przy zabytkowych założeniach zieleni w ramach programu aktywizacji osób bezrobotnych,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną.

10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do działań z zakresu opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości

w staraniach o przyjezdnych. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, nordic walking, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega, bowiem w świecie współczesnej cywilizacji i wysokiej techniki poszukujemy naturalnej przyrody, bogactwa lasów, kryształowego powietrza i czystej wody. W pełnym napięć życiu poszukujemy „miłych wspomnień z dzieciństwa”, ojczystego krajobrazu, w którym odnajdujemy harmonię pól, a w nim, wiejskie dwory, kościoły, chałupy, wiejskie przydrożne kapliczki. Jednocześnie pobyt na wsi uczy szacunku do przyrody i dbania o nią, pokazuje jak ważna jest bioróżnorodność i zachowanie krajobrazu przyrodniczego. Również powrót do korzeni, poznanie dziedzictwa przodków staje się jedną z potrzeb, która może być zrealizowana także dzięki turystyce i jej części składowych.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, ze szczególnie cennymi obszarami chronionymi, cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów, przykłady zanikającego już w pejzażu wiejskim budownictwa drewnianego, historyczne założenie urbanistyczne Kleczewa, atrakcyjnie zagospodarowane tereny w Trębach Starych oraz pokopalniane w Kleczewie wraz z atrakcją je symbolizującą – gigantyczną koparką i bogatą ofertą utworzonego Parku Rekreacji i Aktywności Fizycznej czy powstała, w oparciu o jedyny zachowany na terenie gminy XIX- wieczny wiatrak koźlak, Izba Pamięci Wsi, Młynarstwa i Rolnictwa w Budziszawiu Kościelnym, ślady wielokulturowości, lokalne kulinaria, miejsca kultu, postaci i zdarzenia historyczne, cykliczne imprezy o zasięgu ponadlokalnym, stanowią o jej znacznej atrakcyjności turystycznej. Gmina jest też integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Istniejące od 2006 r. Stowarzyszenie „*Między Ludźmi i Jeziorami*”, zrzeszające m.in. Gminę Kleczew, to efektywna forma związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych, co przełożyło się na realizację jednego z szlaków i innych projektów związanych z promocją zasobów i tożsamości kulturowej. Tereny gminne przecinają m.in.

- *”Szlak ginących zawodów i tradycji”*, rowerowy, koloru brązowego, utworzony przez Stowarzyszenie Między Ludzi i Jeziorami, wiedzie przez gminy należące do Stowarzyszenia, obejmuje Budziszaw Kościelny, gdzie oprócz zabytkowego wiatraka czy chaty młynarza znajduje się w obecnym

kościół dawne wyposażenie z poprzedniej drewnianej świątyni, wzniesionej z fundacji właścicieli wsi Budziszów Kościelny, Budziszów Górny i Zberzyn w latach 1374-1382. Istnienie drewnianej budowli poświadczono także w 1642 r. Świątynia rozebrana została przez Niemców w 1942 r. Budziszów Kościelny znajduje się również na szlaku;

- „*Cztery jeziora*”, szlak rowerowy, koloru czarnego, dł. 28,7 km. Przebiega w sąsiedztwie czterech jezior: Kownackie, Suszewskie, Wilczyńskie, Budziszawskie, trasa wiedzie przez Wilczyn - Mrówki - Świętne - Suszewo - Osówiec - Szydłowiec - Anastazewo - Tręby Stare - Zygmunto - Wilczyn;
- „*Szlak szkocki*”, długodystansowy, obejmuje miejscowości związane z osiedlaniem się w 2 poł. XVI w. i w XVII w. emigrantów ze Szkocji: Wschowa – Leszno – Gostyń – Jarocin – Pleszew – Kalisz – Żychlin – Konin – Kleczew – Koło.

Ponadto na terenie gminy znajdują się liczne ścieżki rekreacyjne, wytyczone przez gminę, np. w Trębach Starych i Kleczewie.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków czy ścieżek dydaktycznych. Warte rozważenia są plany wytyczenia np. szlaków kulturowych związanych z bitwami powstańczymi i miejscami pamięci, czy śladami wielokulturowości tych ziem, które to szlaki wzbogacą już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy. Biorąc pod uwagę perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki, figury i krzyże przydrożne (np. Mikołajewo, Kleczew, Sławoszewek, Sławoszewo, Wola Spławiecka, Tręby Stare), wskazane byłoby utworzenie specjalnego szlaku rowerowego *śladem budowli kultowych i miejsc kultu*, połączonego z sanktuarium maryjnym w Złotkowie i kościołem św. Andrzeja w Kleczewie, w którym znajdują się relikwie św. Feliksa. Tereny Natura 2000 zachęcają do utworzenia ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z występującymi tutaj i np. prezentowanymi na fotogramach okazami chronionej flory i fauny, ewentualnie punktów obserwacji ornitologicznych, jako dobry przykład turystyki fotograficznej i realizacji idei tzw. birdwatchingu.

Agroturystyka – to forma wypoczynku odbywającego się na terenach

wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym. W Polsce rozwija się niezwykle dynamicznie ten rodzaj turystyki wiejskiej, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej, a obiekty kultury materialnej wsi, do niedawna tracone bezpowrotnie, dzisiaj odżywają na nowo. Starym domom, karczmom, kuźniom, często będącym przykładem unikatowej sztuki budowlanej, nadaje się nowe przeznaczenie – służą turystom.

Na terenie Gminy Kleczew agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, a jej realizację znajdziemy np. w Trębach Starych, Budziszawiu Kościelnym, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy miejskiej. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców miasta w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kleczew wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez gminę.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad

zabytkami,

- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy miejskiej,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi

przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych zapisów należy określić, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której

dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z planowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.